

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA
O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

QARSHI MUHANDISLIK – IQTISODIYOT INSTITUTI
SANOAT TEXNOLOGIYASI FAKULTETI

5630100 “EKOLOGIYA VA ATROF-MUHIT MUHOFAZASI” ta’lim
yo’nalishi IV bosqish talabasi

Rahmonqulova Sunduqosh Alisher qizining

Koson yog’-ekstratsiya zavodining atmosfera havosiga ta’sirini baholash va
modernizatsiyalashgan texnik qurilmalarni tavsiya etish
mavzusida

Bitiruv Malakaviy ishi

Rahbar:

dotsent Muradov Sh.O.

Ishni bajaruvchi:

Rahmonqulova S.A.

Himoyaga tavsiya etildi:

“Himoya uchun DAKga yuborildi”

Kafedra mudiri B.F.
O. Otaqulov

Fakultet dekani
Ahmedov Sh.

“20.” 06. 2015 yil

2015 yil

Qarshi – 2015 yil

Mavzu: Koson yog`-ekstraksiya zavodining atmosfera havosiga ta`sirini baholash va modernizatsiyalashgan texnik qurilmalarni tavsuya etish.

Mundarija:

Kirish

1. Umumiy qism

1.1. Korxona joylashgan hududning tabiiy- geografik tasnifi

1.2. Atmosfera haqida ma`lumot

1.3. SUV resurslari haqida ma`lumot

1.4. O`simlik va hayvonot dunyosi haqida umumiy ma`lumot

1.5. Yer resurslari haqida ma`lumot

2. Maxsus qism

2.1. Korxonaning atmosfera havosini ifloslantiruvchi manbaa sifatida tavsifi va tasnifi

2.2. Atmosferani ifloslantiruvchi moddalartarqalishi maydoni va atrof-muhit muhofazasi tadbirlaridan keyingi tahlil

2.3. Yog` zavodining xavflilik toifasini aniqlash

2.4. Yog` zavodidan chiqayotgan zaharli moddalarning tarqalish doirasini aniqlash

2.5. Yog` zavodidan atmosferaga chiqayotgan changdan havoni tozalash

2.6. Korxonadan atmosfera havosiga chiqayotgan zaharli moddalarni kamaytirishning texnik yechimlarini o`rganish

3. Mehnatni muhofaza qilish

3.1. Mehnatni muhofaza qilishning qonuniy asoslari

3.2. Mehnatni muhofaza qilishni tashkillashtirish

4. Iqtisodiy qism

4.1. Iqtisodiy zarar tasnifi

4.2. Zavodning hozirgi davridagi atmosferani ifloslantirishni iqtisodiy baholash

Xulosa

Adabiyotlar ro'yxati

Kirish

Tabiat boyliklarining mahsuldorligi va inson uchun qulayligini asrab qolish, ularning ehtiyojga yaraydigan miqdorda foydalanish, uni energiya bilan boyitib borish, komponentlari o'rtasidagi o'zaro muvozanatni barqaror saqlab turish zarur.

Buning uchun ishlab chiqarish korxonalarida chiqindisiz, samarali ishlaydigan texnologiyalarni tadbiq etish, zaharli, kimyoviy moddalarning qo'llanilishi va miqdorini tobora qisqartirish, havo va atmosfera xavfsizligini chiqindilar bilan tea sur'atlar bilan kamaytirish, bar bir korxona, tashkilot va muassalarning, shu jumladan, barchamizning burchimizga aylanushi lozim.

Fan via texnika taraqqiyotining jadallashtirishi, insonning atrof-muhitga bo'lgan munosabati borgan sari faollashib, tabiat boyliklarini asrab avaylash, bugun kechagidan, ertaga esa bugundan ko'proq, e'tiborli bo'lishimizni taqozo etadi.

Tabiat boyliklaridan foydalanish, ularni insoniyat ehtiyojlariga qarab sarf qilish, yuz yillar davomida barqaror bo'lib kelgan ekologik muvozanatning buzilishi, inson bilan tabiat o'rtsidagi aloqa murakkablashib tabiiy Holst halokat yoqasiga kelib qolmoqda.

Hozirgi kindi atrof-muhit holatini saqlab qolish bo'yichabit qancha qonunlar qabul qilindu, ko'plab loyihalar, kelishuvlar imzolandi.

Prezidentimizning "O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari, taraqqiyot kafolati" asarida "Havo bo'shig'ining ifoslanishi ham ekologik xavfsizlikka solinayotgan tahdiddir" deb ta'kidlaganlar [II, 129 bet]

Mutaxassislarning ma'lumotlariga qaraganda, had yili respublikaning atmosfera havosiga 4 mln.tonnaga yaqin, zararli moddalar qo'shilmoqda. Shularning yarmi uglerod oksidiga to'g'ri keladi, 15% no uglevodorod chiqindilari, 14% no oltingugurt qo'sh oksidi, 9%ni azot oksidi, 8% qattiq moddalar va 4% ga yaqin o'ziga xos o'tkir zaharli moddalarni tashkil qiladi. Atmosferaga uglerod yig'indisining ko'payib borish natijasida, o'ziga xos keng ko'lamdagi issiqxona effekti vujudga keladi. Oqibatda Yer havosining o'rtacha harorati ortib ketadi.

Yuqoridagi muammolardan kelib chiqib "Koson Yog' ekstraktsiya ochiq hissadorlik jamiyati" korxonasining atmosfera havosi ta'sirini bahoash va modernizatsiyalashgan texnik qurilmalarni tavsiya qilish bo'yicha bitiruv malakaviy ishni yozishga kirishdik.

I. Umumiy qism.

1.1. Koson yog' ekstraksiya ochiq hissadorlik jamiyati joylashgan hududning tabiiy geografik tasnifi.

Koson yog' ekstraksiya OHJ, Qashqadaryo viloyatida Koson tumani Qarshi-Buxoro yo'lida joylashgan.

Iqlimi quruq kontinental bo'lib, yozda issiq, qishda sovuq o'rtacha 70° bo'lsa, yozda 43-47° C ga yetadi. O'rtacha yog'ingarchilik 350 mm ni tashkil etib, o'zgarib turadi. Tabiati xilma-xil va betakrordir. Yozi issiq va uzuzn. Yanvarda eng past harorat 27° Dan tushmaydi. Noyabr oylarida havo soviydi va namgarchilik boshlanadi. Yillik yog'in miqdori 190-220 mm ni tashkil etadi. Vegetatsiya davri 270-280 kun.

Xo'jaligining asosiy tarmoqlari: qishloq xo'jalik, yengil sanoat, chorvachilik. Tumanda paxta tozalash zavodi, avtokorxonalar, non kombinati, yog' ekstraksiya zavodi, g'o'zapoyadan karton ishlab chiqaradigan o'zbek-xitoy qo'shma korxonasi, "Istiqlol" savdo-sanoat korxonasi, g'ishti zavodi, qandolatpazlik va kulolchilik sexlari va bosmaxona mavjud. Tumanda Koson, Po'lati, Alatun dehqon, bozorlari bor. 2 ta qo'shma korxona, 67 ta kichik korxona, 2 ta kooperativ korxona ham bor.

Qishloq xo'jaligida yaroqli bo'lgan yerlar 144,9 ming ga yaqin undan 24,8 ming qismiga paxta, 26,7 ming qismida g'alla ekiladi.

Tumanda 93 ta umumiy ta'lim maktabi bo'ib, 45,5 ming o'quvchi ta'lim oladi, 5 ta kasb-hunar maktabi 36 ta kutubxona, 12 ta madaniy muassasa mavjud. 865 o'ringa mo'ljallangan 8 ta kasalxonada 274 nafar shifokorlar ishlaydi.

1.2. Atmosfera havosi haqida ma'lumot

Shaharlar atmosferaning ifloslanish darajasini ko'rsatuvchi omillarga quyidagilar kiradi:

- tabiat va tabiiy jarayonlarning tabiiy tasniflari bilan bog'liq omillar masalan, atmosfera yog'inlarining turi va jadalligi, joyning tabiiy geografik va atrof- muhitga ta'sir etuvchi halokatli hands davomiy tabiiy jarayonlar kuchli shamol, quyun va boshqalar.
- inson faoliyati bilan bog'liq omillar (antropogen va texnogen) omillar. Havo havzasi tarkibining sifat va miqdor ko'rsatkichlar faoliyatlarning tasnifi, salbiy tavsifi.

Antropogen omillarning atmosfera musaffoligiga ta'sir etish ko'rsatkichlariga qarab, shartliravishda 3 ta guruhga no,lush mumkin:

1. Mahalliy yoki lokal ifloslanishni ko'rsatuvchi omillar;
2. Katta hududlarni ifloslanishini belgilovchi omillar.
3. Atmosferaning global ifloslanishini belgilovchi omillardan iboratdir.

Atmosfera havosini iflislantirishda ba'zan mahalliy zonalar bo'yicha tarkib topadi. Ular shu turdagi korxona yoki tutunlarning chiqindilari tutunlari bilan bog'liq. Ko'pincha kimyo, neft va gazni qayta ishlash mikrobiologiya sanoati qora va rangli metallurgiya va boshqa korxonalar chiqindilarni shunday zonalarini hosil qiladi. Ularning. Havoga chiqadigan texnologik chiqindilarni tarkibiga qo'rg'oshin, oltingugurt, xlorid miqdori, vannadiy oksidi, benzonirin vs ko'pgina yuqori darajadagi ta'sirchan moddalar bo'ladi. Bu barakali ish ko'p miqdorda chiqadigan chiqindilar chiqarib yuborilishi hollari ham bo'ladi. Bunday chiqindi chiqarish hech joyda qaydetilmaydi. Shuning uchun ham havoning ifloslanish darajasi ba'zi sanitariya me'yoridan ko'proq ham bo'lishi mumkin. Bu holda Chang va zararni tutib qoluvchi hamda tozalovchi moslamalarning buzilib qolishi, korxonada buzilish hodisalarining yuz berishi yoki ishlab chiqarish rejasini tezroq va ko'proq hajmda bajarish bilan bog'liq.

Atmosfera havosidagi ifloslantiruvchi moddalarning odam organizmiga bevosita yoki bilvosita zarar ko'rsatmaydigan miqdori ruxsat etilgan. Miqdor (REM) deb yuritiladi. Bunda zararli birikmalarning odam mehnat faoliyatiga, kayfiyatiga putur yetkazmasligi inobatga olinadi. Havo ifloslanishining muntazam ruxsat etilgan miqdordan yuqori bo'lishi aholi kasallanish darajasining keskin ortilishiga olub keladi.

Aholi yashash joylarida havoning ifloslanganlik darajasi va ta'siri ruxsat etilgan miqdor ko'rsatkichlari bo'yicha belgilanadi. Atmosfera havosi tarkibiga qo'rg'oshin, margimush, misva boshqa og'ir metallarning qattiq birikmalari, oltingugurt gazi, uglerod oksidi, ftor birikmasi, azot oksidi, ammiak, suyuq moddalar REM darajasidan oshib ketgan taqdirda kishi organuzmiga ta'siri quyidagicha boradi;

Oltingugurt oksidi va uning boshqa birikmalari had m^3 havodan 0,085 mg dan ziyod bo'lganda ko'zning shilliq pardasini va nafas olishni jarohatlanib, y'all if man to rad I. Oltingugurt gazi REM Dan 0,05 mg ga olinganda organizmning og'ir bronxit, gastrit bilan og'rishiga olib keladi. Nafas olish yo'lida ilgaridan mavjud bo'lgan kasalliklarni qo'zg'aydi. Bosh miyaning ba'zi funksiyalarini o'zgartiradi.

Bolalarning o'sishida orqada qolishiga sabab bo'ladi. O'lkada yangi elementlarning vujudga kelishi kuzatiladi. Uglerod oksidining REM Dan 0,5 mg ga ortishi gemogloblin harakatini kuchaytiradi, to'qimalarda kislorodning yetishmasligiga olib keladi. Asab, yurak won tomirlari to'qimalarining betartib harakatini keltirib chiqaradi.

Ateresklerozning kelib chiqishiga sabab bo'ladi. Uglevodorodlar REM Dan 25 mg Dan oshsa, nafas olish yo'llari yallig'lanadi, ko'ngil aynishi paydo bo'ib, bosh aylanadi, uyquchanlik kuchayadi, nafas olish va qon aylanish ishdan chiqadi. Sanoat va transport changi miqdori $1m^3$ Dan ortsa, kishi organizmining rangining ta'siri uning tarqoqligi sababli, sezilarli darajada yuz beradi. Azot II oksidi miqdori REM Dan 0,06 mg Dan ortsa, organizmning o'pka va nafas olish yo'llari kuchli yallig'lanadi, ulardan shamollash kuchayadi, qon borishi kamayadi.

Qo'rg'oshin va uning birikmalari miqdori REMdan 0,017 mg ga ortsa, to'planish hususiyati esa winning tarkibini o'zgartiradi va miya suyagiga ta'sir ko'rsatadi. Muskullarning kuchsizlanishini oshiradi, asab tizimini buzadi, bosh miyaning

shamollashi buyrak va jigarning zararlanishi kuzatiladi. Turli moddalarning ta'sir darajasiga qarab xilma-xil REM ko'rsatkichlari belgilangan. Atrof muhitning huquqiy me'yorlari turlaridan biri qonun kuchiga ega bo'lgan standartlardir. Masalan: GOST 17.23.0186.

Atmosferaga bir vaqtda birgalikda ta'sir ko'rsatuvchi, bir nechta zaharli moddalar bor bo'lsa ularni o'lchovsiz konsentratsiyalarning yigindisi 1dan oshmasligi va quyidagi shaft bajarilishi kerak:

$$\frac{C_1}{ChMM_1} + \frac{C_2}{ChMM_2} + \frac{C_3}{ChMM_3} \leq 1\%$$

Bu yerda C_1 , C_2, C_3 - korxona hududining bir nuqtasidagi atmosfera havosiga tushayotgan zaharli moddalarning konsentratsiyasi, mg/m^3

$ChMM_1$, $CHMM_2$, $ChMM_3$ - zaharli moddalarning chegaraviy miqdori.

1) $C_1 = ChMM_1 * CHMM_2 / ChMM_3 * W$

$$C_1 = 3.14 * 30^2 / 4 * 21.4 = 151.191 \text{ m}^3/\text{s}$$

2) $C_2 = ChMM_1 * MM_2$

$$C_2 = 151.191 * 3 = 453.573 \text{ m}^3/\text{s}$$

3) $C_3 = C_1 * C_2 / C_3 * W$

$$C_3 = 151.191 * 453.573 / 4 * 3 = 514.32 \text{ v}^3/\text{s}$$

Demak zaharli moddalarning miqdori ya'ni MNO_2 -3,14 m^3/s , MSO_2 - 21,4 mg/s , MCO - 4 m^3/s da belgilanib ularning miqdori hisoblab chiqiladi.

Havoni tozalashdan maqsad, atmosferaga tashlangan havodagi va ishchi zonadagi changni ruxsat etilgan me'yorini ta'minlashdan iborat.

Agar havoni changlanish darajasi $60m^2/m^3$ Dan past bo'lsa havoni tozalamasa ham bo'ladi ammo bu teskari natijaga EGA bo'lsa, unda havoni change an tozalash uchun turli siklonlardan foydalaniladi.

Korxonaning atmosfera havosini tozalashda quyidagi zamonaviy siklonlardan foydalaniladi:

1) CDK-SH-33

2) CK-SH-34

Turdagi konusli siklonlar pnevmotransport aspiratsiya tizimlari qurumli va quorum havoli aralashmalardan qattiq zarrachalarni tozalashga mo'ljallangan.

Ish unumdorligi bit xil bo'lgan silindrlil siklonlardan o'lchamlarning kattaligi bilan farq qiladi va shu sababli guruhli siklonlar sifatida qo'llanilmaydi.

Konusli siklonlar cho'zinchoq konusli qismi va speralli kiruvchi patrubkalari bilan tasniflanadi. Siklonlar abrazivligi yuqori zarrachalar yoki yopishqoqligi Katya bo'lgan changlarni tutib qolishga mo'ljallangan. Biroq bu siklonlarda CDK-SH-33, CK-SH.34 siklonlarga qaraganda bosimning yo'qolishi 2 Marta katta. Konusli siklonlar changlarni yuqori samaradorlikka ushlabqolishi ta'minlaydi.

Atmosfera havosi tarkibida turli gazlar aralashmasi ko'payib ketsa, bu narsa akbatta in son sog'ligiga zarar yetkazadi. Havoda gazlardan is gazi ko'paysa, uni in son mutlaq sezmaydi, bu gaz o'ta zaharli bo'lib, insonni o'limga olib keladi. Uning hidi bo'lmaydi, shining uchun ham in son is gazi borligini mutlaq bilmay qoladi.

Gazlarning xavfliligi shuki, ular nafas olish jarayonida o'pkaga va qonga o'tadi, shilliq qavatidagi namliklar bilan birikib yallug'lantiradi va og'ir oqibat og'ir kasalliklar keltirib chiqaradi. Demak, havo ifloslangan hududlar ma'lum bo'lgach u yerlarda atmosferaga tashlanadigan gas manbalarini topib ularnitozalash va atmosferaga imkon boricha toza havo tashlashga harakat qilish lozim.

Ma'lumotlarga ko'ra, atmosferani ifloslantiruvchi manbalar quyidagilar hisoblanadi:

Energiya-28,5%,

rangli metallurgiya-21,6%

Qora metallurgiya-15,2%,

Neftni qayta ishlash- 5,1%

Qolgan tarmoqlardan- 21,7% zaharli gazlar beradi.

Atmosfera tashlanadigan gazlar qattiq, suyuq, gas holida , uzluksiz, davriy Katta hajmda, tartibsiz hold a bo'lishi mumkin.

Havoga tashlanadigan gazlar quyidagicha guruhlanadi:

-foydalanishga ko'ra- texnologik va ventilyatsion tashlanmalar;

-ish tartibiga ko'ra- baland trubali, past, yerda joylashgan;
 -geometrik shakliga ko'ra- nuqtali to'g'ri chiziqli;
 -uzoqqa tarqalishga ko'ra- ammiak zavodlaridan tashlangan zaharli gazlar sariq bo'lib, hatti kosmosdan ham ko'rinadi.

Havoga tashlanadigan zaharli gazlar quyidagi usullar bilan tozalanadi: gazlarning ko'rinishiga qarab, Chang tashlanmasidan, tumandan, gazli va bug'li aralashmalardan tozalanadi.

1.1- jadval

Koson shahrida shimolning yuksalishi va takrorlanishi.

Oylar	Sharq	Shimoliy sharq	Sharq	Janub sharq	Janub	Janubiy g`arb	G`arb	Shimoliy g`arb
I	6	47	18	2	2	6	10	9
II	6	41	16	2	3	8	14	10
III	5	34	15	2	3	4	21	11
IV	8	31	17	2	3	6	20	13
V	13	36	16	2	2	6	15	10
VI	25	32	12	1	2	8	12	8
VII	36	27	8	1	2	11	9	6
VIII	28	28	13	0	2	14	11	4
IX	12	20	21	1	1	14	16	5
X	5	38	20	3	1	8	18	7
XI	4	41	18	2	2	5	17	11
XII	4	47	19	1	2	6	13	8
Yil	13	35	16	2	2	8	15	9

Aholisi asosan o'zbeklar, shu jumladan rus, turkman, Tatar, arman, ukrain, ozarbayjon va boshqa millat vakillari yashaydi. Aholining o'rtacha zichligi 1km ga 29 kishi to'g'ri keladi. Bundan bizga ma'lumki, ichimlik suvi muammo bo'lib, chuchuk suv bilan ta'minlash kerak.

1.2- jadval

Koson tuman shamol yo'nalishining o'rtacha ko'p yillik qaytarilishi (%)

Joy nomi	Flyugerning balandligi	shim	Sh-sh	Sharq	j-sh	janub	j-g'	g'arb	Shim-g'
----------	------------------------	------	-------	-------	------	-------	------	-------	---------

	mm								
Koson	16	9.1	2.68	27.2	2.8	3.3	14.3	12.8	3.9

1.3. SUV resurslari haqida ma'lumot.

Koson tumani SUV resurslari sifatida yomonlashuvi tuproqning sho'rlanishi vs sho'rxoklar pay do bo'lishi, SUV va shamol eroziyadining kuchayishi, her osti suvining sathi ko'tarilishiga sun'iy sho'r ko'llarning hosil bo'lishiga olib keladi va oqibatda nafaqat tabiatning yomonlashuvi jamiyatni ham deyarli degedratsiyaga uchratadi. Bu yerda SUV resurslarini tabiiy xo,'jalikva ijtimoiy sharoitni bilan chambarchas bog'liqligini kuzatish mumkin. Sug'oriladigan maydonlar 350 ming gektardan ortiq bo'lib, shuningdek korxonada 90 gektar sub,oriladiganb maydon bo'lib, sug'orishga foydalinaliyotgan suvlarning hozirda 70% tashlab yuboriladi.

Sug'orishdan 30% suvni samarali foydalanishga yo'naltirish kerak bo'ladi. Koson tumanida yet osti suvlari mavjud, ammo SUV quvurlari asosida Olin kelinadigan her osti suvida va zovurlar orqali sug'orilib, yig'ilib qolgan sun'i sho'r ko'llarda suvni sho'rsizlantirib, sug'orishga va boshqa texnik suvlar sifatida ishlatish mumkun.

Qashqadaryo havzasining quyi qismidan Koson tumani ham SUV oib boriladi. Tuman asosan Qashqadaryo daryosi orqali sug'oriladi ammo suv miqdorisug'orish uchun yetmaydi. Qashqadaryo bannechniy kuzatuv postidagi natijaga asoslanib a'lumot olinadi. Ma'lumotlardan shu aniqki, suvning hajmi sug'orish va maishiy kommunal ehtiyojlarga ishlatiladi.

Koson yer osti suvlari va ko'llarinig sho'r suvlari tarkibida 1-0,1-0,2 gramm tuzni sho'rsizlantirib foydalanish mumkin.

Koson yog' O.H.J da suv korxona ichki xizmatlarini ichimlik xo'jalik suvi ta'minoti xom ashyo sifatida texnologik va yordamchi jarayonlarda o't o'chirish va sug'orishda ishlatish zarur hisoblanadi.

Hozirgi vaqtda sanoatda 3xil tizimda suvdan foydalanilmoqda:

1) suvdan to'g'ridan to'g'ri foydalanish tizimidir. Bu suv manbaida turli inshootlar ishtirokida yoki uskunalar yordamida olinib, birinchi navbatda su v tayyorlash sexiga

yoki uskunalar stansiyasiga uzatiladi u yerda suvning sifati texnologik jarayonlari tkshirilib, bo'limlargab yuboriladi.

2) butizimdaomanbada doimo Katta miqdorda toza suv olish kerak bo'ladi.

3) suvdan kema-ket foydalanish tizimi bundan foydalanish davomida manbadan korxonaning eng katta bo'limi uchun keraklimiqdorda toza SUV Olin uni hamma bo'limlarda ishlatiladi. Bunda suvdan foydalanish ma'lum miqdorda toza suvni iqtisod qilish imkonini beradi. Suvdan yopiq siklda foydalanish hamkatta tejamkorlilik imkoniyatini beradi, ham muhitdagi suvning ifloslanishning oldi olinadi.

Korxonada kommunal maishiy xo'jalik suvi ta'minoti uchun suvning sifati amaldagi davlat yagona nusxasi (Us Dem: 950-2000) talablariga to'liq javob berishi shart ya'ni signing kimyoviy xossalari organoleptik xossalri tarkibidagi ifloslovchi va zaharlovchi moddalarning miqdori talab darajasida bo'lishi shart. Tabiatda kamdan kam hollada yuqoridagi talablarga to'liq javob beradigan suvlarni uchratish mumkin.

Aksariyat tabiiy her usti va her osti suvlari turli xil kuzatkichlar bo'yicha ichimlik va xo'jalik maqsadlari uchun unga turli ishlovlar berib, yagona nusxasida talablarga to'liq javobberadigan sharoitdagi suvga aylanadi. Agarda mahalliy sharoit bo'yicha suvni filtrlash amalga oshirilsa, uning suvdagi miqdori 80-90% bo'lishi kerak. Suvni kumush (Ag) bilan konservatsyalansa, uning ion miqdori 0,05 mg\ldan ortiq bo'ladi. Korxonada sug'orishda suvning katta miqdorda sarflanishi va qancha SUV ifloslangan oqova suvlar sifatida qaytarilishi korxonada qanday tizimda suvdan foydalanish va uni ancha tejalishini ta'minlab beradi.

1.3-jadval

Davlat yagona nusxasi Us DSD 950-2000 bo'yicha suvni organolotik va bakterologik ko'rsatkichlariga talablari

№	Kimyoviy moddalarning nomlari		me'yor
1	Umumiy kattiklik mg/l	Orgarolipik	1000
2	Xloridlar(s1) mg/l		350
3	Sulfatlar(SO ₄) mg/l		500
4	Temir (Fe) mg/l		0.3
5	Marganis mg/l		0.1
6	Mis (CU ₂ O) mg/l		1.0

7	Rux (ZN) mg/l	Kursatmalar	5.0
8	Koldik alyuminiy (AL) mg/l		0.5
9	Gersametafasfat (PO ₃) mg/l		3.5
10	Gripolifasfat (PO ₃) mg/l		7.8
11	Umumiy kattalikning EKV/l		7.0

K>18- yaxshi suv ko'p yillardan beri ishqorlar to'planishiga qarshi ishlatilmoqda.

K=18-6 qoniqarli ishqorlarning asta sekin to'lanishiga qarshi maxsus tadbirlar o'tkazilishi shaft.

K=<1-2- yaroqsiz umuman sug'orish uchun yaroqsiz bo'lgan SUV.

1.4. O'simlik va hayvonot dunyosi haqida ma'lumot.

Koson tumani o'simlik qatlamining sharoiti va tarqalishida hududning geologik taraqqiyoti, geografik o'rni va hozrgi tabiiy sharoitlari katta ahamiyat kasb etadi. O'simlik turlarining tarqalishida esa relef tuproq va iqlim sharoitlari muhim omil hisoblanadi.

Tuman florasida mahalliy o'simlik turlaridan tashqari Erin, Afg'oniston va O'rta dengiz bo'yi o'lkalari uchun hosil bo'lgan o'simlik turlari ham mavjud. Qashqadaryo viloyatining tabiiy florasida 1200 ga yaqin yuksak turlardan tashkil topgan bo'lib, ularning 106 turi oziq ovqat va chorvachilikda gem hashak sifatida ishlatiladi, 138 turi qimmatbaxo dorivor, 2,6 turi efir moyi 61 turi asal beruvchi 62 turi oshlovchi, 138 turi qimmatbaxo bexli o'simliklardir. Bu turlardan tashqari tuman florasida manzarali, vitaminli va tolali o'simliklar ham uchraydi.

26 turli o'simlik va 53 turli bo'yoq beruvchi, 19 turli qimmatbaxo bixli o'simliklardir. Bu turlardan tashqari tuman florasida turli o'simliklarga boy.

Globotanik jihatdan rayonlashtirishning yangi sxemasida Koson tumanida anashu chorvachilikning rayonlashtirilishi asosiy cho'l mintaqasida yillik o'rtacha harorat 16-18° da bo'ladi. Yanvarning o'rtacha harorat 0.1-3.3° bo'lib, 270-330 kun davomida harorat 5.0-0 dan yuqori bo'ladi. Cho'l mintaqasining asosiy o'simlik qoplamida qadimiy Qadam (Juzgun) shivak efiri chirvomuqlar asora assotsiyalari ustunlik qiladi. Relefining past kam joylarida shivoqlar va sho'ralar o'sadi. Bu mintaqaning qumli cho'llarida ko'chma qumlariga moslashgan tamofit o'simliklarning qadimgi turlari- quyonsuyak, qizilkandim mustahkamlangan. Qumlada esa shuvoq, iloq, qorasaksovl, efimirlardan- chayir, urg'ochi selen tuyapoymon o'sadi. Hududlarning ichki tekisliklari uchun efimir va efemiroid, o'simliklardan- cherkos, isiriq, singdon, oqchiti, butalardan- yulg'un, qorasaksovl va boshqa o'simliklar xosdir.

Bundan tashqari kam sho'rlangan joylardan nolimoq, sho'ra teskin, dastarbosh kuchli sho'rlangan yerlardan esa qora sho'ra, sesazan, sho'rajiriq, qizilmiya va boshqa o'simliklar uchradi. Mintaqaning daryo trasalaridagi vodiylarida va botqoqlarda ajriq,

yantoq va qizilmiya kabi o'simliklar botqoq, tuproqli joylarda esa qayish buxdayiq, chuchukmiya kabi o'simliklar tarqalgan.

O'simliklar kislorodni yetkazib yer usti va yer osti suvlari rejimiga ijobiy ta'sir ko'rsatib, tuproqni shamol vasuv eroziyasidan asraydi. Bu joy tabiati uchun muhim hisoblanadi. Tumanning geografik o'rni va landshaftlarning xilma-xilligi, hayvonot olamining shakllanishi va taqalishiga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Suvsiz qumli cho'llar, tog'o'rmonlari va Daryo vodiylarining ekologik sharoiti hayvonlarning hayot kechirish uchun bit xil emas.

Shunga ko'ra had qaysi hudud landshafti uchun bu sharoitga moslashgan hayvonlarning ma'lum turlarigina saqlanib qolgan. O'zbekiston hududida xususan Koson tumani cho'l mintaqasida turli o'lkalarning hayvonlar aralashib ketgan. 300 geografik tumanga mansubdir. Cho'l hayvonlari yozda tuproq sharoitning yuqori bo'lishga 50-60°C da va uzoq suvsizlikka moslashgan.

Bu yerdagi fauna vakillarining muhitga moslashganligining yana bir belgisi ularning yer rangida ya'ni Qum change bo'lishidadir. Hududdagi ayrim hayvonlar yumronqoziq, qushoyoq va boshqalar iste'mol qiladigan ozuqasi tarkibidagi ozgina namlik bilan kifoyalanadi va suvsiz hayot kechira oladi. O'simliklarning siyrakligi ovqat va suvning tanqisligi tufayli hayvonlar tez harakatlanish qobiliyaga ega bo'lsada yozda kunduzi tuproq 60-70° qiziganda ularning faoliyat ham susayadi. Bu hol ko'pchilik hashorotlarga kaltakesaklar va ba'zi bir qushlarga xosdir.

Hayvonlarning hayot sharoitlari qumli sho'rxok toshloq cho'llarning hayvonlardan farqlanadi. Bu yerdan yog'in-sochin bo'lishi faqat qish va bahor oylarida to'g'ri keladi. Asosan efemir o'simliklar o'sadi va moy oyning bu o'simliklari ham qovjirab qoladi. Hayvonlar va o'simliklar quyosh isitish bilan uyqudan uyg'onadilar zo'r berib oziqa bilan oziqlanadilar va ko'p o'tmay urchiy boshlaydilar. Mintaqadagi umurtqali sit emizuvchilar, sudralib yuruvchilar qushlar ham quruqlikda yashovchi hashorotlar qisqichbaqalar, molyuskalar, chuvalchanglar va boshqa sodda hayvonlar uchraydi. Bu hududda mansub bo'lgan sit emizuvchilardan shalpangquloq, tipratikan, qumquyoni, yumronqoziq severov qushoyog 'I baroq barmoqli qush oyoq Katya Qum sichqon bo'ri, tulki, va boshqalari yashaydi. Jazirama issiq kunlarda daraxtlarning uchlarida dasht

agamasi deb ataluvchi kaltakesak ko'p bo'ladi. Umuman cho'l hududidagi boshqa ko'pgina hayvonlar (ma'lum bit grafik viloyatda yashaydigan va boshqa joylarda uchraydigan) hayvonlardir.

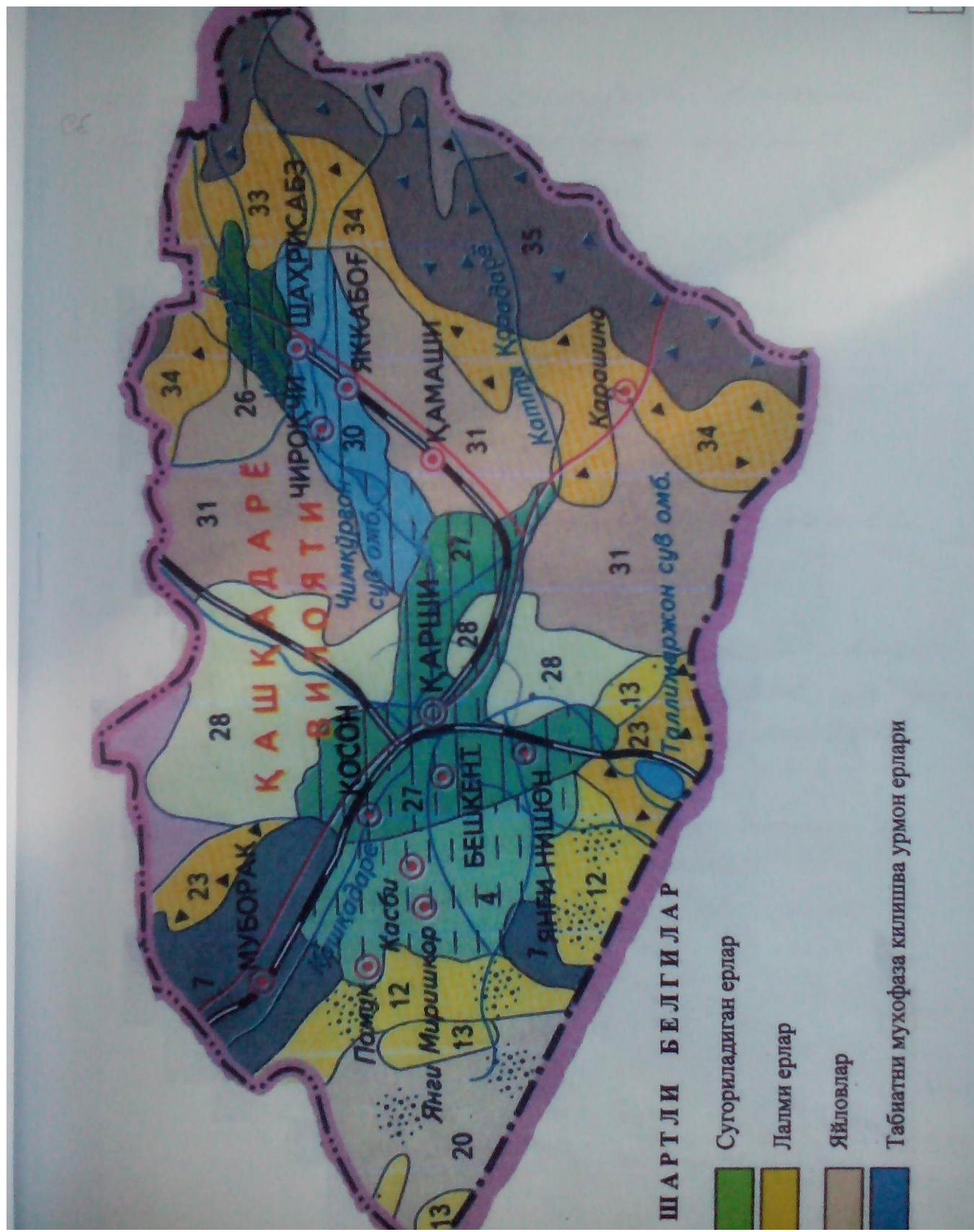
Tumanda ham bu turlari bir necha xilini uchratish mumkin. Shuningdek cho'l toshbaqasi va echkiemarlarni ham. Cho'llarda kon ishlari davomida hudud florasining harbor bo'lishiga sabab bo'layotgan bo'lsa, bu esa ba'zi tur va novlarning buzilishiga olib kelmoqda. Tumanda shuningdek, fauna va flora dunyosini saqlab qolish, hozirgi kunda va kelajak avlodlarga sof holatda saqlash maqsadida yoshlar va bevosita yoshi katta insonlar ham ishtirokidaturli tadbirlar, yig'inlar o'tkazilib aholining ekologik madaniyatini oshirish tabiatga o'simlikva hayvonot dunyosiga ehtiyotkorona munosabatda bo'lishlarini va o'z navbatida uni qanday qabul qilgan bo'lsak, xuddi shu holatida kelajak avlodlarga yetkazish choratadbirlari ishlab chiqilgan, bu esa o'znavbatida tabiatimiz ishonchli qo'llardaligidan dalolat.

1.5. Yer resurslari haqida ma'lumot.

Tuproqning yuza qismini murakkab geomorfologik tuzilishga ega bo'lgan tog' jinslari va iqlim sharoitining xilma-xilligi hamda inson xo'jalik faoliyatining tarixiy xususiyatlari tufayli Koson tuman hududi uchun xos bo'lgan tuproq turlari tarkibining turlichilligi bilan ham farq qiladi.

Koson tumani Qashqadaryo viloyatining cho'l zonasiga kiradi. Uning tuprog'i xilma-xil bo'lib, oldinlari ular dengiz satxidan 250-300 metr balandlikda bo'lgan. Tahirli tuproqlar chuchuk yoki kam minerallasgan sezot suvlari sathining ancha pastida joylashganligi sababli nisbatan kam sho'rlangan.

Bu tuproqlarda chiqindi miqdori kam. Chiqindi miqdori 0,65-0,8 ba'zi bollards 0,18%ni tashkil qiladi.

ШАРТЛИ БЕЛГИЛАР

Сугориладиган ерлар

Лалми ерлар

Яйловлар

Табиатни муҳофаза қилишва урмон ерлари

II. MAXSUS QISM

2.1. Korxonaning atmosfera havosini ifloslantiruvchi manbaa sifatida tavsifi va tavsifi.

Koson yog' ekstraksiya OHJ zavodi 1sutkada 1200 tonna chigitni qayta ishlashga mo'ljallangan. Korxonada asosan 4 xil mahsulot ishlab chiqariladi.

- 1) qorayog'-199,6 t\sutka
- 2) rafinatsiyalangan yog'- 172t\s
- 3) shrot- 422t\s
- 4) sheluxa- 407 t\s.

Ushbu mahsulotni ishlab chiqarish uchun quyidagi ishlab chiqarish sexlari yordamida amalga oshiriladi:

- 1) chigit saqlash ombori
- 2) chigitni tozalash sexi
- 3) asosiy ishlab chiqarish sexi
- 4) ekstraksiya sexi
- 5) rafinatsiya sexi
- 6) yog' quritish va tozalash sexi
- 7) saqlash ombori
- 8) sovun sexi
- 9) sit sexi
- 10) mexanik sex
- 11) qozonxona

Urug'chilik xo'jaligi

"Koson yog' ekstraksiya" qo'shma korxonasida urug' mashina yoki temir yo'l transportlari yoki qoshma paxta zavodi teritoriyasidan lentali transporter orqali keladi.

Keltirilgan urug' o'lchanadi va qabul qiluvchi bunkerga yuklanadi. Noriya yordamida va transportyor sistemasi orqali ombor maydoniga va ishchi minoraga xabar beradi va urug' lentali transportyor orqali birlamchi tozalashga jo'natiladi.

Mineral has-hashak fnkerga yig'iladi. Yengil aralashmalar sheluxa koriyasiga beriladi va maydalanadi. Bunda qolib Megan zarrachalar saralanadi va yana maydalashga uzatiladi.

Bosh bino

O'lchangan urug' shnek yordamida oziqlanuvchi OXS, USM large tasimlanadi, bu yerda urug' has hashaklar tozalanadi, so'ngra urug'Magda qo'shimchalardan quruq shamol yordamida ajratiladi. Mineral has-hashak bunkerlarga yig'iladi. Yengil aralashmalar sheluxa koriyasiga eriladi, tozalangan urug' tebranib turuvchiga beriladi.

Bu yerda urug' 30-35% yemiriladi. Tebranib turuvchilarda yemirilgan urug' qo'sh silkituvchiga beriladi, be yerda qisman yadroni yozilganlardan ajratiladi. So'ngra Magda aralashmalar bilan sineratsiyalash uchun separatorga (1) ga keladi. Aralashma sheluxa bilan ikkilamchi yozish uchun 2-diskli tebranib turuvchilarga beriladi, so'ngra qush silkituvchilargabua'ni yadroni ezilganlar qisman ajratish uchun beriladi, seneatsiyalash uchun sepaatorga beriladi, bu yerda yadro sheluxadan to'liq ajratiladi. Sheluxa kontrol separatorga yuboriladi va ishlab chiqariladi. YadroESA volsuli bo'linmaga o'tadi. Sistema transportyor yordamida metallardan yasalgan qovuruvchi bochkaga o'z o'zdan bog'lanuvchi qatlamlar bilan qayta ishlash uchun uzatiladi. Tayyorlangan massa forpresga keladi. Forpressda siqilgan you' qo'sh quyuqlashtiruvchida basis yordamida filtrgressga yuklanadi. Filtrgressda tozalangan yog' banda yig'ilgach sovutgich orqali karabnaga tushadi. Qo'shquloqlashtiruvchidan quyqayig'ma shnek shlamiga uzatiladi. Filtrgresslangan ko'ptariq chig'anog'i ekstraktsiyaga transportlardan tayyorlov sexidan biriga texnologik jarayonlar Chang ajratish bilan boradi. Chang bo'limi mumkin bo'lgan joylar havoni change an tozalash uchun so'rovchi qurilmalar bilan ta'minlanadi.

Ekstraksiya sexi.

Bu sex kunchara chig'anog'idagi yog'ni ekstraktsion benzin yordamida tortib olishga asoslangan. Paxta chig'anog'i sovutuvchi sistema orqali UD-1250 (1 liniya)

ekstraksion liniyalı yuklovchi kalonnaga beriladi. Ekstraksiyalangan material erituvchi yordamida yog'sizlantiriladi.

Yog'sizlantirilgan chig'anoq benzin bug'laridan ajratish uchun taterga uzatiladi, bu yerda sovutgich yordamida kondensatsiyalanadi. Benzin siqiladigan bakka yuboriladi. Benzindagi yog' eritmasi (mikselga) diskli filtr orqali yog'dan benzinni haydash uchun distilyatsion qurilmaga beriladi. Distillash bosqichida bug'larni kondensatsiyalashga yordam beradi va suv ajratgich orqali aylanma bakka qaytariladi.

Preslash ekstraksiya jarayoni uchun boshlang'ich xom ashyo ezilma hisoblanadi. Ezilma varrakli stanokda bug'doyni maydalashdan olinadigan mahsulot. Maydalash yadro to'qimalarining maksimal darajada ochish uchun amalga oshiriladi. Nolmissitsillik ta'sirida qayta ishlash paxta ezilmasi tarkib va xususiyatini o'zgartiradi. Bu esa presslash natijasida yog'ni to'liq ajratishga yordam beradi. Ichki po'stloq ezilmani quvirlardan mahsulot bo'lib, sifatli yog' olish uchun temperatura va namlik yetarli qiymatga ega bo'lgan. Kunjara chig'anog'i ichki po'stloq presslashdan olingan mahsulot ekstraktlaridan chiqqan kunjara benzinni ajratish uchun bochka bug'latkichga tushadi, songra kunjara sovutkichda sovutiladi va omborga jo'natiladi. Sex atmosfera havosi benzin bug'lari bilan ifloslanadi. Bu bug'lar sex binosidagi ventkatsion qurilma yordamida bo'lib olinadi, qurilmada esa tortib olinadi.

Rafinatsiyalash sexi.

Sexda rafinatsiyalangan yog' quyidagicha texnologik jarayon bosqichlari orqali amalga oshiriladi.

- 1) turbulizatorida hisoblangan miqdordagi ishqor bilan nitrallash;
- 2) limon kislota bilan yuborish;
- 3) vakuum quritish apparatida quritish;
- 4) ramali- presses quritish
- 5) tayyor mahsulotni mahsulotlar omboriga jo'natish.

Yog'ushlaydigan gidrotatsiyalash uzluksiz ishlaydigan qurilmada emulsion usulda quyidagicha rafinatsiyalanadi.

- A) yog' kislotasi qaynoq kondensat yoki qizdirib turilgan SUV bilan yuviladi,
- B) 2 so'at tindirilgandan so'ng SUV bilan yuvilib, suv yog' tuzoqqa quyiladi, yuvish neytrallash reanitsiyeasigacha olib boriladi,
- V) yuvilgan yog' kislotasi burtga nam (pishmagan) yog' kislotasini yig'ish uchun chiqariladi va distilyasiyalanish uchun jo'natiladi. Distillash bug'lantiruvchi uzluksiz va uzlukli ishlaydigan "Komsomol" qurilasida amalga oshiriladi.

Pishmagan yog' kislotasi 200-240° C da tomchi yig'gichda qizdiriladi. Yog' kislotasi bug'lari tomchi yig'gich sistemasiga o'tadi. So'ng yuzani kondensatorga o'tadi. Bu yerda bug'kondensatsiyalanganda va yig'uvchi korobkaga oqib o'tadi. Hajmiy korobkadan sovun pishiruvchi sexga uzatiladi.

Kondensatsiyalanmagan yog' kislotasi va SUV bug'i apparatida yuvishdan oldin barometrik kondensatorni birinchi bosqichidagi bug' ensatori yordamida so'rib olinadi. So'ng ikkinchi bosqichda so'rib olinib, gazlar esa bug' ejiltor blokini 3- bosqichidan tortib olinadi va suv ajratkich yordamida atmosferaga chiqarib yuboriladi.

Qaynash temperaturasi yog' kislotani qizdirish uchun issiqlik tashuvchi sifatida yuqori temperaturasi turli organing issiqlik tashuvchi (100 t) uzlukli qurilmada va uzluksiz elektrik TEN lar qo'llaniladi. Organic issiqlik tashuvchini qizdirish uchun bug' generator o'chog'i qizdiriladigan tabiiy gaz qurilmalardir.

Sovun pishadigan sex.

Suyuq xo'jalik sovunini ishlab chiqarish uchun quyidagi texnologik bosqichlar amalga oshiriladi:

- yog' kislotasi va soda mahsulotlarini tayyorlash;
- sovun pishiruvchi qozonda yog' kislotani sovunlanishi;
- sovunni qayta ishlash sovunliyasos olish uchun optimalchegaradagi to'yingan kondensatsiyali 320- 420 g/l va 500-600 g/l NaOH li kalsiylansiyalangan soda qo'llaniladi.

Bundan xom ashyoni nasos yordamida texnologik o'lchamga uzatiladi. Tarmoqlangan yog'dan suyuq sovunni pishirish ikki bosichdan boradi.

Nitrit gidrokarbonat bilan karbonat sovunlash va sovunlanguncha kaustik soda bilan qozonga bunda basis bilan hisoblangan miqdorda nitrit karbonat uzatiladi.

Bug' bilan qizdiriladi va unga o'tgich orqali hisoblaydigan miqdorda yog' kislotasi o'z o'zidan oqqan holda uzatiladi. Yog'li aralashma qozonga 3-4 qabul orqali beriladi. Aralashtirgich o'tkir bug'bilan isitish havo bilan amalga oshiriladi. Massa sovunlanganda erkin miqdori 0,2% no konsentrlar kaustik soda bilan ishlov bearish amalga oshiriladi.

Tayyor mahsulot ombori.

Kunjara omboriga 1200 tonnali lentali konvektor orqali ekstraksion sexdan uzatiladi. Saqlanish holati ombori butun parametri bo'yicha o'rnatilgan termoshtang bo'yicha o'rnatilgandan keyin kontrol qilinadi. Kunjarani realizatsiya qilish mashina kunjara yuklagich va transport vositalari yordamida temir yo'l transportiga yuklanadi. Shuningdek avtotransportlarga ombor sifatida o'rnatilgan transport mexanik qo'llar orqali yklanadi. Bu jaayon erkin tashish tezlanishi hisobiga beradi, yuklanadi va transportlashda atmosfera havosi kunjara changi orqali ifloslanadi. Redlar shulali ventilyatsiyasi qurilma bilan taminlangan.

Mexanik sex.

"Yog'ekstraksiya" qo'shma korxonasining mexanik sexi butun sexlardagi alohida qismlarni ta'riflashga mo'ljallangan.

Sex turli metal qirquvchi stanoklar bilan jihozlangan sexda quyma buyumni va temirchilik bo'limlarini mavjud mexanik sex ish vaqtida atmosfera havosida uglerod oksidi (10), azot oksidi (NO), olingugurt oksidi (SO₂) metal va obraziv changlar aurum ajralib chiqaradi.

Korxona markaziy laboratoriyasi.

Laboratoriya ishlab chiqarish bosqichlaridagitexnologik kontrollni va korxona ishlab chiqarilayotgan mahsulotini kontrol qiladi, shuningdek qo'shimcha material va him ashyoni kirishini nazorat qiladi. Laboratoriyadagi mo'rili shkaf mo'rili vintilyatsion moslama bilan ta'minlangan bo'lib efir bilan ifloslangan havoni atmosferaga chiqarib tashlanadi.

Qozonxona

"Koson yog' ekstraktsiyasi " OHJ qo'shma korxonadagi qozonxona bug'ni va texnologik reglamitdan issiqlikni ihlab chiqarish uchun mo'ljallangan qozonxonada navbat bilan ishlaydigan ikkita "Alsolda" qozoni bor. Yoqilg'i sifatida tabiiy gaz azot qo'llaniladi.

Mavjud gaz tozalovchi qurilmalarnng qisqacha tasnifi.

"Koson yog' ekstraktsiyasi" OHJ qo'shmakorxonasida asosan jarayon chang ajratish bilan boradi. Bu atmosfera havosini tozalaydigan salbiy ta'sir ko'rsatadi. Atmosferagachiqadigan zarali moddalarning asosiy manbai pasta va kunjarani ushlab qolinmagan chang hisoblanadi. Korxonada 15 ta aspiration qurilma bir yoki ikki bosqichli havoni siklon bilan tozlashga komplekslangan. Tozlash darajasi ushlab qoluvchi qurilma turi va chang gaz uyumidagi chang miqdoriga bog'liq.

Atmosfera havosini ifloslantiruvchi moddalarning tasnifi.

Paxta changi

Chiqindilardagi zararli moddalarni konsentratsiyalash N7 (9,915541 PDK), N6 (0,847470 PDK), N1 (0,331455 PDK) formalashtirilgan.

Hozirgi vaqtda yerdagi konsentratsiya ruxsat etilgan normadan oshsa, tegishli indiradakni her konsentratsiyasi darajasini kamaytirish choralari ko'riladi.

Kunjara changi.

Tarqalish maydoni analizi orqali keltirilgan. Kumjara changining maksimal konsentratsiyasi kordinata nuqtasi bo'yicha $x=1200$ $y=1400$ va 3,479394 ruhsat etilgan miqdorini tashkil etadi. Bu konsentratsiya shamol tezligi 0,5 m/s va shamol yo'nalishi 72°C bo'yicha formalashtiilgan havo miqdori deyiladi. Bunda chang havoning ifloslanishi muhim emas.

Azot (II) oksidi

Azot (II) oksidini maksimal konsentratsiyasi kordinata nuqtada $x=1200$, $y=1200$ va 1,157071 PDK ni tashkil etadi. Berilgan konsentratsiya shamol tezligi 1,2 m/s va shamol yo'nalishi 720°C formallashtirilgan. Hozirgi vaqtda her usti miqdori PDK dan oshsa, shu ingredient in I yer ustki konsentratsiyasini kamaytirish choralari ko'rilgan.

Marganes va uning birikmalari.

Bu birikmalarning maksimal miqdori kordinata $x=1200$, $y=200$ va 0,487185 REM ni tashkil etadi. Ushbu miqdor shamol tezligi 0,9 m/s va shamol yo'nalishi 314°C hozirgi vaqtda maksimal her usti konsentratsiyasi REM Dan oshmaydi. Chiqindilarni real paralotriga ruxsat etilgan miqdor status I berilsa maqsadga muvofiq bo'ladi. Ruxsat etilgan me'yor huquqiy va normallashtirilgan huquqiy hujjat hisoblnadi.

Ammiak (NH₃)

Maksimal konsentratsiyasi kordinata nuqtada $x=1000$, $y=1200$ va 0,437472 PDK ni tashkil etadi. Berilgan konsentratsiya shamol tezligi 1,2 m/s va shamol yo'nalishi 202°C formallashtirilgan. Hozirgi vaqtda her usti miqdori PDK dan oshsa, shu ingredientini yer ustki konsentratsiyasini kamaytirish choralari ko'rilgan.

Uglerod oksidi.

Maksimal konsentratsiyasi kordinata nuqtada $x=1200$ va $y=0,70058$ PDK ni tashkil etadi. Berilgan konsentratsiya shamol tezligi $1,2 \text{ m/s}$ va shamol yo'nalishi 320°C formallashtirilgan. Hozirgivaqtda her usti miqdori ReDan oshmaydi. Amaldagi chiqindilarning qiymatlariga ruxsat etilgan chiqindi statusi berilsa, maqsadga muvofiq bo'ladi. Bunda shu maqsadga muvofiq kiritilgan PDK miqdori va uning me'yorining nazorati tekshirilib, nazorat qilib boriladi.

Sulfat kislota

Maksimal konsentratsiyasi kordinata nuqtada $x=1000$, $y=1200$ va $0,090221$ PDK ni tashkil etadi. Berilgan konsentratsiya shamol tezligi $0,8 \text{ m/s}$ va shamol yo'nalishi 271°C formallashtirilgan. Tuzishda maksimal yer usti konsentratsiyasi N35 ($0,0090221$ PDK) manbaga kiritilgan. Hozirgi vaqtda maksimal yer usti konsentratsiyasi REM Dan oshmaydi. Amaldagi qiymatlariga REM statusi berilsa maksimalga muvofiq bo'ladi.

Yog'och changi.

Maksimal konsentratsiyasi kordinata nuqtada $x=1200$, $y=1200$ va $0,132104$ PDK ni tashkil etadi. Berilgan konsentratsiya shamol tezligi $0,7 \text{ m/s}$ va shamol yo'nalishi 720°C formallashtirilgan. Hozirgi vaqtda maksimal her usti konsentratsiyasi REM Dan oshmaydi va chiqindilarga REM statusi beriladi.

Azot oksidi.

Azot oksidini maksimal konsentratsiyasi kordinata nuqtada $x=1200$, $y=1200$ va $0,150448$ PDK ni tashkil etadi. Berilgan konsentratsiya shamol tezligi $0,9 \text{ m/s}$ va

shamol yo'nalishi 308°C formallashtirilgan. Hozirgi vaqtda her usti miqdori PDK dan oshsa, shu ingredientinI yer ustki konsentratsiyasini kamaytirish choralari ko'rilgan. Tuzishda maksimal yer usti miqdori N41 (0,150148 REM) manbaga kiritadi.

Hozirgi vaqtda maksimal yer usti konsentratsiya REM Dan oshmaydi. Chiqindilarni amaldagi qiymatlarga REM statusi berilsa, maqsadga muvofiqdir.

Benzin bug'i.

Maksimal konsentratsiyasi kordinata nuqtada $x=1000$, $y=1200$ va 0,578730 PDK ni tashkil etadi. Berilgan konsentratsiya shamol tezligi $0,5\text{ m/s}$ va shamol yo'nalishi 200°C formallashtirilgan. Hozirgi vaqtda her usti miqdori PDK dan oshsa, shu ingredientini yer ustki konsentratsiyasini kamaytirish choralari ko'rilgan.

2.2. Atmosferani ifloslantiruvchi moddalar tarqalishi maydoni va atrof-muhit muhofazasi tadbilaridan keyingi tahlil.

Paxta changi

Maksimal konsentratsiya koordinata nuqtalarida $x=1200$, $y=1400$ ga yetadi va 0,960353 REM ni tashkil etadi. Ushbu konsentratsiya shamol tezligi 0,8 m/s va shamol yo'nalishi 60°C da tuzilgan. Maksimal yer usti konsentratsiya normasi 0,5 REM N15 (0,149160), N1 (0,147707), N14 (0,112709) va N8 (0,1090) manbalariga kiritiladi. Tabiatni muhofaza qilish choralari realizatsiya natijalariga ko'ra ishlab qo'shish maydoni yer yuzi konsentratsiya normasi 0,5 REM darajasini tashkil etishi lozimligi belgilangan. Belgilangan choralarga ko'ra, tegishli ingredient bo'yicha korxonadan chiqindi miqdori REM rejimiga mos keladi.

Azot (II) oksidi

Maksimal konsentratsiyasi kordinata nuqtada $x=1400$, $y=1000$ ga yetadi va 0.499566 PDK ni tashkil etadi. Berilgan konsentratsiya shamol tezligi 1,6 m/s va shamol yo'nalishi 315°C formallashtirilgan.

Tabiatni muhofaza qilish choralari natijalariga ko'ra ishlab chiqarish maydoni chegarasida yer usti konsentratsiyasi qiymati 0.5PDK ni tashkil etishi lozim.

Ruxsat etiladigan chiqindi meyoriga amal qilish uchun atmosferaga chiqarilayotgan chiqindilar miqdorini kamaytirish rejasi va hisobi.							
Ishlab chiqish bo'limi nomi	Ifloslanuvchi manba	Tadbir nomi	Zararli modda nomi	Chiqindi miqdori			
				Tadbirchi		Tadbirdan keyin	
				T/s	T/yil	T/s	T/yil
1	2	3	4	5	6	7	8
Urug` qabul	1	Risi	Tolali paxta	0.060	0.227	0.0012	0.

qilish		tsikllonini qurish	changi				
Urug` qabul qiluvchi bunker	2	Risi tsikllonini qurish	Tolali paxta change	0.030	0.189	0.0006	0.0038
Urug` qabul qiluvchi bunker	3	Risi tsikllonini qurish	Tolali paxta change	0.030	0.106	0.0006	0.0039
Urug` ombori pievman	4	Qisman ikki tomonlama yonish	Tolali paxta change	0.019	0.022	0.0006	0.0072
Urug` ombori lentilitransta rtyor	5	Ikki tomonlama yonish perok bo`limi balandligi 0.5	Tolali paxta changi	0.016	0.151	0.0009 6	0.0091

2.3. Yog' zavodining xavflilik toifasini aniqlash

Yog' zavodining xavflilik toifasini aniqlash Tabiatni muhofaza qilish Davlat qo'mitasi tomonidan ishlab chiqilgan va tasdiqlangan boshqaruv hujjatlari asosida quyidagi formula orqali aniqlanadi:

$$F = \frac{M}{K}$$

Bu yerda

M- bit yillik korxonadan chiqadigan chiqindilar yig'indisi

K-koeffitsient

F-korxonaning xavflilik kategoriyasini xaakterlovchi faktor bo'lib u quyidagicha bo'linadi:

$F > 100$ bo'lsa, I toifa

$F \geq 50$, $F \leq 100$ bolsa II toifa $25 \leq F \leq 500$ bo'lsa III toifa

K- koeffitsient uchun quyidagi formula orqali topiladi.

$$K = \frac{M_1 \cdot PEK_1 + M_2 \cdot PEK_2 + M_3 \cdot PEK_3 \dots M_n}{M_1 + M_2 + M_3 \dots M_n}$$

$M_1, M_2, M_3 \dots M_n$ - lar ifloslantiruvchi moddalar massalari

$PEK_1, PEK_2, PEK_3 \dots PEK_n$ - moddalarning ruxsat etilgan chegaraviy konsentratsiyasi

Tashlash miqdori

$M_{CO} = 13.7$

$M_{NO} = 0.87$

$M_{SO_2} = 8.0$

$M_{chang} = 29.7$

Yechimi

$$K = \frac{13.7 \cdot 5 + 0.87 \cdot 0.4 + 8.0 \cdot 0.5 + 29.7 \cdot 2}{13.7 + 0.87 + 8.0 + 29.7} = 1.488\%$$

2.4. Yog' zavodidan chiqayotganzaharli moddalarning tarqalish doirasini aniqlash.

Yog' zavodining bug' ta'minoti sexida 62 metrdan iborat bo'lgan tutun tortqich quvurining faol ifloslantirish radiusi 20 m³ ga tent. Quvur balandligi $h > 62$ m baland bo'lsa, faol ifloslanish doirasi ichki va tashqi doiraga bo'linadi.

Shunga mos ravishda ichki va tashqidoira radiuslari aniqlanadi.

$$R_{\text{ichki}} = 2 \cdot \varphi \cdot h$$

Bu yerda h -balandlik, metrda

- atmosferaga quvurdan tutun balandligini hisobga oluvchio'lchov birligiga EGA bo'lgan tuzatish ko'rsatkichi.

U quyidagicha aniqlandi.

$$\varphi = 2 + \Delta T / 75C$$

Bu yerda:

ΔT -quvurning pastki satgidagi tutunning harorati bilan atmosfera havosi harorati ortasidai farq.

Yuqoridagi formulani hisobga olib korxonadan zaharli moddalarning tarqalish doirasini aniqlaymiz.

$$1) \Delta T = T_{\text{quvur}} - T_{\text{atm}} = 75C - 15.5^{\circ}C = 54,5^{\circ}C$$

$$2) \varphi = 2 + \Delta T / 75C = 2 + 54.7 / 75 = 2.72C$$

Ichki va tashqi ifloslanish doirasi:

$$R_{\text{ichki}} = 2 \cdot 2,72 \cdot 62 = 337,28m$$

$$R_{\text{tashqi}} = 20 \cdot 2,72 \cdot 62 = 3372,8m.$$

Hisob ishidan ma'lum bo'ldiki korxonadan chiqayotgan zaharli moddalarning tarqalish radiusi juda yuqori.

Tashqi va ichki ifloslanish darajasi nisbatan ortganligini ko'rishimiz mumkin.

2.5. Yog' zavodidan atmosferaga chiqayotgan changidan havoni tozalash.

Havoni tozalashdan maqsad, atmosferaga tashlangan havodagi va ishchi zonadagi changni ruxsat etilgan me'yorni ta'minlashdan iborat. Texnologik qurilmalardan chiqqan va atmosferaga tashlangan have agar C miqdor quyidagicha qiymatdan oshmasa tozalanmasa ham bo'ladi.

1) manna debeti $4 > 15,0$ ming m^3/s oat, $C_1 = 100k$

Debet $4 < 15,0$ ming m^3/s , $C_2 = (160 - 44) L$

Agar havoni changlanish $60 m^2/m^3$ Dan past bo'lsa, havoni tozalanmasa ham bo'ladi. Sexdai havoni changdan tozalash uchun turli unumdorlikka EGA bo'lgan siklonlar Chang cho'ktiruvchi kameralar ikki bosqichli qurilmalar him chang ushlagichlar to'qimalar, filtrar qo'llaniladi.

Havoni tozalash effektivligi quyidagi formula bo'yicha aniqlanadi.

Bu yerda C_1 vs C_2 - tozalanmasdan old in va tozalangandan so'nggi Chang massasi.

Masala № 1

Sinashda chang ushlashga 85 kg ushlanganligi 80 kg havo ushlab qolindi qurilmani chang ushlash effektini aniqlang.

Yechim:

$$N = \frac{C_1}{C_2} \times 100 = \frac{80}{85} \times 100 = 94.1$$

Chang ushlash efektini chang ushlagichga kiradigan havoni changlanishi va chang ushlagichdan chiqadigan havoni changlantirish orqali aniqlash mumkin (%)

$$N = \frac{C_1 - C_2}{C} \times 100$$

Bu yerda C_1 va C_2 tozalanmasdan oldin va tozalangandan so'ng havoni tegishli changlanishi mg/m^3

Masala №2

Qo'shimcha o'lchashdan so'ng filtrga tushgan havoni changlanishi $C_1=650 \text{ mg/m}^3$ filtrlashdan so'ng havoni changlanishi $C_2=15 \text{ mg/m}^3$ ga kamayadi. Filtrni chang ushlash effektini aniqlang.

Yechim:

$$N = \frac{C_1 - C_2}{C_1} \times 100 = \frac{650 - 15}{650} \times 100 = 9.8$$

Bir nechta o'rnatilgan chang ushlagichlarni umumiy effektivligi quyidagi formula bilan aniqlanadi.

$$\text{Chumum} = (1 - (1 - \eta_1) \cdot (1 - \eta_2) \cdot \dots \cdot (1 - \eta_n)) \times 100$$

Bu yerda $\eta_1, \eta_2, \dots, \eta_n$ – birlik qismda ifodalangan har bir bosqichda o'rnatilgan chang ushlagich effektivligi asosan markazdan qochma chang ushlagichda ortadi.

Tosiklonlarni effektivligini aniqlashda changni dispers tarkibi muhim ahamiyatga ega

2.6. Korxonadan atmosfera havosiga chiqayotgan zararli moddalarni kamaytirishning texnik yechimlarini o'rganish.

Korxonada hozirgi kunda 15ta aspiration tozalash qurilmalari bor. Ular asosan pasta change va short changlarini ushlab qolish uchun mo'ljallangan, biroq, bu tozalash inshootlarining ishlash samaradorligi past bo'lib, ular anchayin eskirib qolgan.

Biz bu meyordan ortiqcha chiqayotgan pasta change, short change vs benzin bugini kamaytirish uchun tozalash samaradorligini yuqori bo'lishi uchun OOO "CubTexCervis" korxonasi tomonidan SSH-40 markali uyurmali Chang tutkich siklonini o'rnatishni tavsiya qilamiz.

Ushbu changtutkichning asosiy farqi shundaki, u gas oqimini aylantirib yuboruvchi yordamchi moslamasining borligi hisoblanadi.

Soploli turdagi Chang tutkichda gas oqimi kurakli buragichlar bilan aylantirib yuqoriga tomon harakatlantirilad va o'z harakati yo'lida uchta tangential holds joylashgan soplodan kelayotgan ikkilamchi gas bilan to'qnashadi.

Ikkilamchi gas spiralsimon holdagi harakati tufayli tozalanayotgan gas bilan to'liq to'qnashadi. Tayanch shaybalar ESA pastga tushayotgan gas Chang zarrachalarini qaytadan tepaga ko'tarilishiga yol qo'ymaydi.

Uyurmali Chang through lards ikkilamchi gas sifatida toza atmosfera havosi, tozalangan gazning bit qismi yoki changlangan gazlarni ishlatish mumkin.

Uyurmali qurilmalarning samaradorligi uning diametri oshishi bilan kamayadi. Ikkilamchi gazning optimal sarfi biting his in I kit a qaraganda 30-35 % ni tashkil etadi. Diameter 40 mm.

Uyurmali Chang tutkichlarda 1000 m³ gazni tozalashda energiya sarfi kjda quyidagi formula bilan aniqlanishi mumkin

$$K_j = [(V_r + V_y) \Delta P + \Delta P V_y] 1/V_y$$

Bu yerda ΔP - ikkilamchi have bosimi demak Chang tutkichning ikkilamchi hajmiy sarfi- 30-35%

Gidravlik qarshiligi- 40

Bosimlar orasidagi farq-1000m³

Yechimi

$$K_j = [(30+35)40 + 1000 \cdot 30] + 1 \cdot 30 \cdot 40 = 1600.53 \text{ kJ/Pa}$$

Uyurmali Chang tutkichning afzalliklari

- 1) yuqori dispersli changlarni tutib qolishida samaradorligi yuqori
- 2) qurilmaning ichki yuzasi abraziv yemirilishining yo'qligi
- 3) sovuq ikkilamchi havoni qo'llash hisobiga yuqori haroratli gazlarni tozalash imkoniyatini beradi
- 4) ikkilamchi jarayonni rostlash imkoniyatiga EGA
- 5) had tomonlama qulay va arzonligi

Mehnatni muhofaza qilish

3.1 Mehnatni muhofaza qilish qonuniyatlari asoslari

Mehnatni muhofaza qilish qonuniyatlari O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, O'zbekiston Respublikasi mehnat qonunlari kodeksi asosida olib boriladi. Mehnatni muhofaza qilishning qator masalari konstitutsiyada aks etirilgan. Mehnatkashlarni havfsiz va sog'lom mehnat sharoiti bilan taminlashni davlat o'zining asosiy vazifasi deb hisoblaydi. O'zbekiston Respublikasi oily kengashining 1992-yil 8-dekabrda XII- chaqiriq II-sesiysida tasdiqlangan konstitutsiyaning davlat 18, 20, 27, 29, 36,42 moddalarida mehnatni muhofaza qilish masalalari bayon etilgan.

Konstitutsiyada barcha fuqarolarni mehnat qilish huquqini taminlaydi yani mehnatkashlar ma'lum miqdorida ish haqi olish bilan taminlandilar. Bu huquq haftasiga 41 soatdan oshmagan ish soati belgilash asosida va yiliga bir marta haq to'lanadigan (dam olish) tatil olish bilan amalgam oshiriladi.

O'zbekiston Respublikasi mehnat qilish qonuniyatlari mehnatkashlarga yaratib berilayotgan sharoitlar va huquqlari hamda ularni nazorat qilish jixatidan dunyoda eng ilg'or hisoblanadi

Sanoat korxonalarida mehnatni muhofaza qilish xizmatini uyushtirish.

Davlat korxonalari tashkilotlari va muassalarida xavsizlikni tamindash va ish sharoitini yaxshilash muammolarining asosiy vazifasi ekanligi mexnat konunlari kodeksi (MKK yoki azot)da yozib kuyigan .

Mexnatni muxofasa qilish mex natni uyushtirish 1980 yil 10_ iyulda da tasdiklangan va 1984 yil 14_ noyabrda kuchga kirgan.Yagona "nizom"ga asoslanadi .Ishlab chikarishga texnika xavsisligi sanitar gigena xolati buyicha javobgarlik koxona boshligi derektir vamuxandis zimmasiga yuklatilgan sex bulim uchaska labaratoriyalarida ularning boshliklari javobgar dirlar .

Korxona ajratilgan mablag va vositalardan rejali foydalanish xavsizlik texnikasi konun koydalari va nixomlariga rioya kilish mexnat konunchiligi amal kilishni vazirlikdan va davlvt nazorat inspeksiyasidan beriladigan farmoish kursat malarning bajarilish ustidan nazorat utkazadi .

Mexnat muxofaza kilish bulimii (MMKB)uz faoliyatini korxonaning boshka bulimlari kasaba uyushmasi kumitasi mexnat buyicha texnika nazorati maxali davlat organlari bilan birgalikda tasdiklangan reja asosida ish olib boriladi.

Bulim kuydagi vazifalarni bajaradi:

- xavsiz,soglom mexnat sharoitini yaratish uchun ishlarni takomillashtirish
- shikastlanish kasallikdan ogoxlantirish
- ilgor samarali tajriba ilmiy usullarini tadbik kilish
- korxona nazorat urnatish shikastlanish va kasallanishlarning sabablarni tekshirish
- sharoitni yaratib berish chora tadbirlari ishlab chikish
- kayta tamirlangan yangi kurilgan binolar urnatilgan asbob uskunalarning kabul kilish kamissiyasida ishtirok etish
- instruktor utgazish ishchilarning bilimini tekshirish
- baxtsis xodisalarni tekshirish ishida ishtirok etish xisob tuzish vaboshkalar

Mexnatni muxofaza kilish bulim xavsizlik muxandislari kuydagt xukuklarga ega:

1. korxona barcha bo`limlarining holatini tekshirish kamchiliklarini va uni bartaraf etish mudatini ko`rsatib yozma ravishda buyruq berish.
2. ishlayotgan hayotiga salomatligiga havotir bo`lgan mashina apparat moslsmalaridan Frydalanishnitakikladi.Bu xakidv bosh muxandisni ogxlantirish .
3. Xavsizlik buyicha bulimlaridan yozma ravishta xujjat malumotlarni talab kilish.
4. Mexnat muxofaxasi buyicha konun koyda va kursatmalarni buxgan aybdor shaxslarni ishdan chktlashtirish .
5. Korxona rax bariyatiga bulim xodimlarining namunali xizmatini takdirlash aybdor shaxslarni axlokiy javobgarlikka tortish tafsiya berish va xokxazo.

3.3. Sanoat korxonalarida jaroxatlanish va kasb kasalliklarni urganish usullari

Sanoat korxonalariga baxtsiz xodisalarnt urganish baxtsiz xodisalarni kelib chiqishiga sabab buladigan omillarni aniqlash ularni yuqotishi chora tadbirlarini kurish imkoniyatini beradi. Bu ishlar asosiy samaraliy xavsiz ish usullarini qullash baxtsiz xodisa vakasbkasalliklarning kelib chikilishidan xal buladigan ish sharoitini tashkil qilish xisoblangan amalga oshiriladi.

Baxtsiz xodisalarning sabablari asosan 2 usul yordamida aniklanadi.

Sitatistika usul bu sanoat korxonalarida sitatistika xisobiga olingan baxtsiz xodisalar matreallarni chukur urganishga asoslangan. Sitatistik usul baxtsiz xodisalarni kamaytirish borasida chopa –tadbirlar kurish uchun amali malumot beradi busanoat korxonalarida jaroxatlanishni tariflovchi chastota ko'rsatkichi jaroxatning ogirlik ko'rsatkichi urtacha ko'rsatkichini olishini imkoniyatini beradi.

Chastotali ko'rsatkichni (kg) 100 ishchi xisobiga vat davomida sanoat korxonalariga tugri keladigan baxtsiz xodisalarning urtacha mikdorini ko'rsatadi uni kudagichi tinglama orkari aniqlaymiz

$$K_2 = N \cdot 1000 / R$$

Bu erda N malum vakt ichida jaroxatlangan

R –shu vakt ichida korxonaga ishlagan ishchilarning urtacha soni.

Baxtsiz xodisalarning ogirlik ko'rsatkichi (K_0) xar bir jaroxatlanishi tufayli urtacha yukotilgan esh kuplik mikdorini ifodalaydi va kuydagi tinglama bilan ifodalaymiz.

$$K_0 = D / N$$

Bu erda D baxtsiz xodisaga uchraganlar tomonidan yukotilgan ish kunlari soni shu davr ichida bulgan baxtsiz xodisalar soni .

Molografik usuli

Bu usul baxtsiz hodisa yuz bergan ayrim sex uchastka yoki korxona bo`limlarini har tomonlama chuqur o`rganib asoslanadi. Asosiy diqqat etibor tehnalogik jarayonlarining tiklanishiga ishlab chiqish sabablari aniqlandi.

Korxonada kelib chiqish mumkin bo`lgan baxtsiz hodisalar kelib chiqmasligi uchun ogohlantirish va jarayonlarni o`zgartirish va mukkamallashtirish chora tadbirlarni ko`rishda muhim ahamiyatga ega.

Asisiy diqqat etibor tehnalogik jarayonlarning cheklashiga ishlab ishlab chiqish ishning xavfli lahzalariga va sanotariya gigenik mehnat sharoitiga qarab, bu korxonada hodisalar avariylar kasb kasaliklarining kelib chiqishi sabablari aniqlanadi. Tamografik usulda ma'lum uchastkalarda baxtsiz hodisalar chastotalari haqida ko`p malumot olinadi. Statistik usullar yordamida shikastlanish ishchi va hizmatchilarning orasida qanday taqsimlanganligi baholanidi.

Tehnalogik va zarur uskina moslamalarini takomillashtirishni apparatlarini xavfsiz ishlatishdan saqlahda quyidagi talablar tadbirlar choralar ko`rilishi lozim bo`ladi. Tehnalogik jarayonlardagi ishlarni amalga oshiradi.

IV. Iqtisodiy qism.

Atrof muhitni ifloslanishi atmosfera va xalq xo'jalik tarmoqlariga salbiy tasir ko'rsatadi. Oqibatda odamlarning kasalikka chalinishi ortida ish qobiliyati susayadi. Tabiiy resurslarning mahsuldorligi pasayadi. Asosiy fondlar eskirishi tezlashadi, o'simliklar va hayvonot dunyosining ayrim turlarining yuqotib ketishiga olib keladi. Atrof muhitning ifloslanishi xalq xo'jaligida 2 xil harakati hosilbo'lishiga olib keladi.

1. Chiqindilarni kamaytirish ifloslanishning oldini olish uchun ketadigan zarur harajatlar.
2. Ifloslangan chiqindilarning salbiy tasiri oqibatida yuzaga keladigan zararli harajatlar

$$Z = K \cdot O \cdot F \cdot G$$

Bu yerda : Z- zarar miqdori so'm

K- o'zgarmas koefsent t/ so'm

O- atmosfera havosining nisbiy ifloslanishini xavfli ko'rsatkichi (mahsus jadvaldan olingan)

F= har bir turdan qoplash harajatlari. Umuman atrof muhitning ifloslanishidan keladigan zararni Zga turga atmosferani suv yer havzalarining ekalogik holatini buzilishidan, ifloslanishi oqibatida yetadigan zararlarga bo'lishi mumkin har bir holat uchun iqtisodiy zarar hamda usullar bilan hisoblanadi.

4.1-jadval

Koson yog` ekstraksiya OXJ da atmosfera havosining ifloslanishi natijasida yuzaga kelayotgan iqtisodiy zararni hisoblash.

№	Asosiy chiqindilar	Hozirgi davrda chiqayotgan chiqindilarning yillik xajmi tonna	Tavfsiya qilinayotgan tadbirkordan chiqadigan chiqindilarning yillik hajmi, tonna	Koefsentlar			Umumiy zarur $3=k.O.f.s.$ so`m	
				K	O	F	Hozirgi holat	Tadbirdan keyingi holat
1	Paxta changi	8.733	6.244	5200	3.0	0.1	13670	9740
2	Shrot changi	6.264	3.837	5200	3.0	0.1	9779	5985
3	Benzin bug`i	415.666	82.32	5200	3.0	0.1	648438	118418.3
4	Azot ikki oksidi	17.226	43.823	5200	3.0	0.1	26872	19120
5	Uglirod oksidi	61.600	32.37	5200	3.0	0.1	0.6096	0.4280
	Jami						801528	756864

Bu yerda : 3- zarar miqdori so`m

K- o`zgarmas koefsent t/ so`m

O- atmosfera havosining nisbiy ifloslanishini xavfli ko`rsatkichi (mahsus jadvaldan olingan)

F= har bir turdan qoplash harajatlari. Umuman atrof muhitning ifloslanishidan keladigan zararni 3ta turga atmosferani suv yer havzalarining ekologik holatini buzilishidan, ifloslanishi oqibatida yetadigan zararlarga bo`lishi mumkin har bir holat uchun iqtisodiy zarar hamda usullar bilan hisoblanadi.

Bitiruv malakaviy ishda atmosfera havosining ifloslanishi darajasi va uni kamaytirish tadbirlari ishlab chiqariliyotganligi uchun quyidagi atmosfera havosini ifloslanishini iqtisodiy baholaymiz.

“Koson yog` ekstraksiya OHJ “ning hozirgi davridagi atmosferani ifloslanishini iqtisodiy baholash.

Atmosfera ifloslanishi natijasida yuzaga kelayotgan iqtisodiy zararni quyidagicha baholaymiz, ifloslanishning xududning maydoniga:

Atmosfera chiqindilarning tarqalishini hisobga olib tuzatma f - maydon zarali chiqindilar holatidan kichik tushish tezligiga ega bo'lgan (1 m/s) aralashmalar uchun

$$f = f = \frac{100(m)}{100(m) + u + h} \times \frac{umk}{1(m/c) + u}$$

Bu yerda h manbaning balandligi, m bitiruv malakaviy ishda korxonada hozirgi vaqtda chiqayotgan chiqindilar hisobiga bo'layotgan zarur va taklif qilinilayotgan qurilma ishlab chiqarilishga joriy etilgandan keyingi zararni hisoblab taqqoslab ko'ramiz.

Hisoblash ishlari jadval usulida olib boriladi. Atrof- muhitni ifloslantiruvchi modda taminlanganligi uchun to'lanadigan to'lovlar hisobi (so'm)

Tabiiy muhitga ifloslantiruvchi moddalar chiqarilganligi uchun to'lanadigan harajatlarning umumiy miqdori quyidagi formula yordamida aniqlaymiz.

$$\Pi = (M_n \times R) + (M_{c \times n} \times R_{1,2})$$

4.2-jadval

№	Ifloslantiruvchi moddalar nomi	Chiqindilarni hajmi tonna		1 tonna chiqindilar uchun to'lovlar so'mmasit/m	Ortiqch chiqindilar uchun so'zlatish koefsenti	Ifloslantiruvchi moddalar uchun soliq to'lovlar umumiy yig'indisi m-so'm
		Meyorid a rejasida	Meyorida n ortiqcha			
1	Paxta changi	8.373	-	0.300	1.2	3.01
2	Shrot changi	6.264	-	0.300	1.2	2.255
3	Benzin bug'i	415.666	-	0.150	1.2	20.82
4	Uglirod oksidi	61.600	-	0.024	1.2	1.77
5	Azot oksidi	17.226	-	0.252	1.2	5.21
	Jami					

Bu yerda : P – atrof- muhitga ifloslantiruvchi moddalarning chiqarganligi uchun harajatlar miqdori quyidagi formula yordamida hisoblaymiz :

M_g -atrof –muhitga ifloslantiruvchi moddalar meyorida chiqargandagi harajatlar miqdori.

$M_{c,n}$ -atrof-muhitga ifloslantiruvchi moddalarni meyoridan ortiqcha chiqish hajmi

R-1 tonna ifloslantiruvchi modda uchun sarf harajatlar/

1.2 meyoridan ortiqcha chiqarilayotgan moddalardan chiqindilar uchun tuzatish koefsenti .

O'zbekiston Respublikasi xududlarda tabiiy muhitga ifloslantiruvchi moddalarni tarqalganligi byudjet hisobidagi to'lovlar va chiqindilarni joylashtirish (2003-yil) qoidalariga asosan kosaon yog` ekstraksiya OXJ dan chiqindilarga to'lovlar narxi quyiodagicha O'zbekiston Respublikasi xududagi atmosfera hisobiga ifloslantiruvchi moddalarning chiqarib tashlanganligi uchun konspensiya to'lovlari miqdori (2005-yil) (1-ming)

4.3-jadval

№	Ifloslantiruvchi moddalar nomi	Atmosfera hisobiga bir tonna ifloslantiruvchi modda chiqarib tashlanganlik uchun kompensatsiya to'lovlar miqdori (ming so'm)
1	Paxta changi	230.300
2	Shrot changi	420.300
3	Benzin bug'i	670.012
4	Uglirod oksidi	870.024
5	Azot oksidi	100.252

Xulosa

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi hududida tozalikni ta'minlash atrof-muhit ifloslanishini oldini olish zararli chiqindilarning chiqishini kamaytirish texnologiyalarini ishlab chiqish mutaxassislar oldida turgan muhim muammolardan biri hisoblanadi. Shularni hisobga olib biz bajargan bitiruv malakaviy ishimiz natijasida quyidagi xulosaga keldik:

1. Biz korxonani ishlab chiqarish sexlarini va atmosferaga tashlayotgan zararli moddalarni tahlil qilganimixda korxonadan bir yil mobaynida asosan quyidagicha moddalar tashlashishi aniqlanadi:

1. Benzin bug'i- 4.15 t/yil
2. Paxta changi-8.75 t/yil
3. Shrot changi – 6.269 t/yil
4. Azot ikki oksidi – 17.220 t/yil
5. Uglirod ikki oksidi - 6.600 t/yil
6. Oltingugurt angidridi – 2.82 t/yil

Jami : 45.908 tonna

2. Tahlil natijalarida kelib chiqib meyor darajasidan ortiqcha chiqayotgan ifloslantiruvchi moddalar kamaytirish uchun tozalash samaradorligini yuqori bo'lgan BTU – S va PBT – 15 tinidagi tiklonlarni o'rnatishni tavsiya qilamiz .

3. Korxonadagi bug' qozonlarining eskirib qolganligi tufayli 2015 yil 15-martda korxona Italiyaning "Avagadro" firmasi bilan 9800 AQSH dollarlik shartnoma imzolagandi.

Shartnomaga asosan korxonaga 2 dona 15 ming tonnali bug' qozonlari o'rnatiladi. Tadbir natijasiga ko'ra korxonadan chiqayotgan zararli moddalar 45.908 t/yil dan 231 tonna / yil kamaydi. Korxona uchun iqtisodiy zarar 801528 so'mdan 217804 so'mga kamaydi . bu esa korxonadan chiqayotgan zararli moddalarning atrof-muhitga salbiy tasir ko'rsatishi kamayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati

1. Karimov I.A –O`zbekiston XXI – asr bo`sag`asida havfsizlikka tahdid. Barqarorlik shartlari va taraqqiyotikafolatlari. Toshkent 1997-yil
2. O`zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi Tosh.O`zb.1999 yil
3. Karimov I.A –O`zbekiston : milliy istiqlool, iqtisod, siyosat mafkura Toshkent O`zbekiston 1- tom 1996.
4. Muradov Sh.O, Xolbayev B.M. “Bitiruv malakaviy ishni bajarish bo’yicha qo’llanma” Qarshi 2008 y.
5. Muradov Sh.O, Xolbayev B.M, Ubaydullayev F.Z. “suv resurslaridan mukammal foydalanish ” ilmiy uslubiy qo’llanma Qarshi 2010 y
6. “Atmosfera havosini muhofaza qilish “ to`g`risidagi qonun Toshkent 1996.
7. Alibekov I.A. , Nishonov I.A. – tabiatni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish Toshkent 1993.
8. Tursunov X. –ekalogiya va tabiatni muhofaza qilish Toshkent: 1997
9. Beknazarov R.U. Novikov Yu. V. Oxrana prirodi Toshkent : O`qituvchi 1995.
- 10.WWW naturi.uz
- 11.Boynazarov U.R. Mehnatni muhofaza qilish – matnlar to`plami.
- 12.Murodov O.D. Murodov Sh.O. Qashqadaryo ekalogiyasi va ekanomikasi ilmiy metodik ko`rsatma . Qarshi :1991.
- 13.Katalog pimgazoogistnogo oborudovanie Moskva: 1990.
- 14.Kvoshi na zarezkloinnie vemitova vibor sivosisie v atmosferiviy vozdux predreshenie AU Toshkent : 1996.
- 15.Mustafoev S. Nazirov O suvanov P. tabiatni muhofazasi va ekalogiyasi oid ruscha – o`zbekcha izohli lo`g`at. Toshkent Mehnat 1995
- 16.Murodov O.D. Murodov Sh.O. Qashqadaryo ekalogiyasi va ekanomikasi ilmiy metodik ko`rsatma . Qarshi :1991.
- 17.Normurodov M.T. Ubaydullayev Sh. R. – BMII ga qo`yiladigan talablar bo`yicha uslubiy ko`rsatma
- 18.Qudratov A. Oxrana okrijayishiy sredi Toshkent : O`qituvchi: 1995.
- 19.Qudratov A – sanoat ekalogiyasi Toshkent: 1995

20. Tursunov X. –ekalogiya va tabiatni muhofaza qilish Toshkent: 1997
21. O`zbekiston Respublikasi vazirlar mahkamasining 2003-yil 1-may xududida atrof tabiiy muhitni ifloslantirganligi va chiqindilar joylashtirilganligi va chiqindilar joylashganligi uchun to`lovlar tizimi takomillashtirish to`g`risidagi qarori.
22. Saidaminov S. –oxrana okrujayishix sredi Toshkent: O`qituvchi 1995.
23. Otabekov Sh. Nabiev M. – inson va biosfera . Toshkent : O`qituvchi 1995.
24. Raximova X. A`Zamov A. ”Mehnatni muhofaza qilish”T.O`zbekiston 2003y 216bet
25. WWW naturi.uz